

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

Дипломски рад

**ЕВРОПСКА УНИЈА КАО МЕЂУНАРОДНА
ОРГАНИЗАЦИЈА**

Ментор:

Проф. др Мирослав Младеновић

Студент:

Марија Филиповић 501/17

Београд, 2018.

Садржај:

Увод	3
1. Кратак историјат развоја Европске уније	6
2. Оснивање Европске уније	10
3. Услови за чланство у ЕУ	20
4. Улога институција ЕУ	24
4.1. Европски савет	24
4.2. Савет ЕУ	25
4.3. Европска комисија	26
4.4. Европски парламент	27
Закључак	28
Литература	30

Увод

Нови миленијум представља време уједињавања читавог света, пре свега огледајући се кроз економско интегрисање, које потом повлачи многе аспекте, од политичких, културних и свих осталих. Процеси глобализације се одвијају широм света на свим пољима друштвеног деловања.

У овом времену се рађа и идеја европског уједињења, иако она није настала почетком новог миленијума него скоро пола века раније. Тада је дошло до спознаје да постоје основани разлози да се западноевропске земље, превасходно, уједине у једну целину. Међу најбитнијим ставкама које су тада помињане јесу заједнички интереси, историјски разлози, економске основе,...

У склопу развоја међународних организација може се рећи да су оне настале као различити видови сарадње међу државама, у циљу остваривања њихових интереса који су заједнички за све. Првенствено се овде могло посматрати кроз историју, удруживање са циљем очувања мира и стабилности, док су временом, како је свет улазио у модерно доба, ти интереси прерастали у економске, политичке, технолошке и др.

Западноевропске земље су тада изнеле, свака понаособ, сопствене сфере интереса, које су довеле до све јачег повезивања истих услед зајдничких мотива. Период непосредно после Другог светског рата, у коме је дошло до великог разарања европских држава, захтевао је огроман посао на обнови истих.

У оквиру овог процеса обнове, који није био нимало лак, морао је да се укључи што већи број земаља. Поред тога, подстакнуте безбедносним ризицима које су искусиле пре тога, европске државе су тежиле јачању сарадње на пољу безбедности, права, политике. Такође, овде можемо додати и стварање заједничке институције која би требало да представља јединствен систем одбране, а која би се огледала кроз заједничку кооперацију и превентивно деловање на потенцијалне новонастајуће конфликте.

С тога се дошло до првобитног стварања Европске заједнице за угаљ и челик, 1952.године на скупу у Паризу, да би пар година касније (1957.године) дошло до стварања Европске економске заједнице, као и Европске заједнице за атомску енергију на скупу у Риму.

Ова два новонастала субјекта међународне заједнице су настала услед потписивања Уговора од стране Холандије, Француске, Италије, Немачке, Луксембурга и Белгије, које се сматрају и зачетницима модерне Европске уније. Након скоро две деценије, чланице Европске економске заједнице су постале Велика Британија, Ирска, Данска.

После је, у долазећим годинама, свој параф на приступ Европској економској заједници ставила Шпанија и њен сусед, Португалија, па редом Шведска, Финска, Аустрија, а у новом формату Европске економске заједнице, Европској унији, своје потписе су ставиле Мађарска, Малта, Естонија, Кипар, Чешка, Литванија, Пољска, Летонија, Словенија, Словачка, Румунија, Бугарска и последња је била Хрватска.

Као примарни циљ оснивања оваквог заједничког међународног тела, може се навести трајно обезбеђивање мира и сарадње на нивоу европског континента, као и укидање граница за кретање роба и услуга. Обједињено тржиште је првобитно било намењено за угаљ и челик, који су били примарни материјали за послератну обнову Европе.

Економска интеграција држава чланица се одвијала упоредо са сталним експанзијама, и то путем креирања различитих тела, као што су Европска монетарна унија (јединствена валута), Царинска унија (укидање царина за државе чланице), јединствено тржиште за промет роба и услуга, као и Банкарска унија (стварање резерви и фондова).

Једна од најбитнијих ставки је свакако област која регулише безбедност, права и слободе свих грађана Европске уније, а коју су морале да усагласе све државе чланице усвајањем различитих норми у оквиру правног система Европске уније. Том приликом је дубоко задирано у сам суверенитет свих држава чланица.

У оквиру оснивачких уговора који су представљали међународноправне акте, дошло се до стварања примарних принципа Европске економске заједнице, а самим тиме Европске уније као њене правне наследнице.

Поред овога, начела Европске уније, превасходно она која се тичу кривичног права, задиру у суверенитет сваке државе чланице, а тај суверенитет је представљао до тада недодирљиву сферу која се односила на сваку независну државу. Овде се може рећи да је усвајањем наднационалних норми које се тичу кривичног права, угрожен дотадашњи кривичноправни систем држава чланица, које су морале да изврше допуњавање и интегрисање сопствених правних норми према правилима Уније.

Европска унија као међународна организација је у оквиру питања безбедности и правде донела читав низ норми које доводе до потребе кооперације свих надлежних државних органа земаља чланица, као и њихове интеграције у одређена тела која имају различита овлашћења која се тичу полиције, безбедносних служби и свих осталих тела која повећавају постојећи ниво безбедности и превентивно делују на све изворе угрожавања слобода и безбедности грађана Европске уније.

У раду ћемо изнети основне чињенице о Европској унији, историјату њеног развоја, као и основним начелима који се тичу услова за пријем кандидата у чланство. Такође, изнећемо примарне одлике тела у оквиру Европске уније и њиховог рада, те политике којима се руководи Европска унија као међународна организација.

1. Кратак историјат развоја Европске уније

Веома је интересантан пут којим је текла идеја развоја и интегрисања европских држава.¹ Европа је некада давно имала специфичну интеграцију оличену у освајањима, која је праћена насилним методама, сталним сукобима и уништењима. Примера ради, Римско царство је имало своју територију на скоро целокупној територији садашње Европе, плус средоземље и одређени делови афричког и азијског континента. Само наслеђе Рима је у модерно доба итекако видљиво на основу здања, споменика, културе, институција Европске уније.

Кроз историју је једна личност сматрана првобитним оснивачем Европе, а то је Карло Велики, који је након сопствених освајања изабран за цара на територијама западноевропских држава, што је након скоро три века (од краја Западног римског царства) први пут да се европске земље уједине под једним владаром.²

Идеја интегрисања европских држава у неком периоду који нам је мало ближи, примера ради 15.веку, оличена је у чувеном Дантеовом мишљењу, у неговом делу Божанствена комедија, да све европске државе нужно морају да имају само једног владара, коме ће сви остали бити директно потчињени и одговараће за своје поступке, чиме се директно пропагирало на враћање у обнову сна који је имао чувени Карло Велики.³

Почетком 18.века је угледни француски професор Крисе развио јединствени концепт према којем би се требале уредити европске државе у једну целину, са циљем очувања мира и стабилности на глобалном нивоу, при чему би таква Европа била центар света.

¹ Moussis, N., *Access to the European Union*, Intersentia Ltd, Cambridge 2015, стр. 15-20

² Кошутин, Б., Ракић, Б., Милисављевић, Б., *Увод у право европских интеграција*, Правни факултет, Београд, 2013., стр. 10-13

³ Јањевић, М., *Устав Европе*, Београд, Службени Гласник, 2005., стр. 11

Можемо навести и пример војводе де Салија, који је сматрао да би креирање првенствено одбрамбеног савеза, који би могао бити трансформисан и у нападачки, довело европске државе у једну веома повољну позицију да се на крају уједине у хришћанску државу. Оваква држава би имала своју војску, савете, слободно тржиште, и све остале институције које данас одржава Европска унија.⁴

Чувени француски освајач, Наполен Бонапарта је тежио уједињену европских држава, али насилним путем, мада је сматрао да се на темељима принципа права и слобода по узору на тада новонастале Сједињене Америчке Државе може одржати јединство европских држава.

Истакнути француски социјалутописта Сен Симон је половином 18.века изнео сопствено мишљење које се тиче уређивања европских земаља, чиме би се, према њему, дошло до свеопштег прогреса у оквиру свих држава које би биле у склопу јединствене Европе.

Поред њега, Иго је у оквиру својих дела износио мишљење да је једна универзална европска држава, коју би образовале све тадашње државе на тлу европског континента, довела до што јачег заједништва, у коме нема државних граница, изричитих забрана, као и у којој би се одвијала слободна трговина. Овде се види визионарски поглед Игоа за оно шта је Унија данас.⁵

Немачка освајања у оквиру ратних сукоба током Другог светског рата су имала за подлогу уједињене европских држава са Немачком као њиховим лидером, који би представљао једну врсту хегемона над осталима.⁶ Ипак, Хашки конгрес је поништио наводе тежње Трећег рајха, и то на суђењу које је нацистима одржано 1948.године.

⁴ Кошутић, Б., Ракић, Б., Милисављевић, Б., *Увод у право европских интеграција*, Правни факултет, Београд, 2013., стр. 10-13

⁵ Степанов, Р., Деспотовић, Љ., *Европска унија – настанак, институције, право, НАТО*, Stylos, Нови Сад, 2002., стр. 9-10

⁶ Кошутић, Б., Ракић, Б., Милисављевић, Б., *Увод у право европских интеграција*, Правни факултет, Београд, 2013., стр. 10-13

Као пример неких озбиљних реакција европских држава за тежњом за уједињењем у јединствену Европу, можемо узети период који долази након Другог светског рата. Тада је дошло до раскидања веза међу појединим европским државама, али и укидањем ингеренција међународним организацијама које су у малом броју тада и постојале.

У првим годинама након краја Другог светског рата, приликом развијања идеје Европске заједнице, у свету је дошло до пораста тензија на релацији Сједињених Америчких Држава и западноевропских држава са једне, те Совјетског Савеза и осталих држава чланица ВУ (Варшавски уговор) са друге стране.

Као последица оваквих светских дешавања, долази до потписивања савезничког уговора између Велике Британије и Француске, који је ратификован 1947.године, а већ наредне године је дошло до удруживања ове две државе, са Холандијом, Белгијом и Луксембургом (државе Бенелукса)⁷ у Западну унију, која је за нешто мање од деценије прерасла у Западноевропску унију.

Париски самит 1947.године је окупио шеснаест земаља које су смештене на европском континенту (Аустрија, Белгија, Велика Британија, Грчка, Данска, Италија, Исланд, Луксембург, Португалија, Турска, Швајцарска, Шведска), али и представнике из тада окупираних зона у склопу Западне Немачке и Трста. Оне су позване да се договоре око добијања средстава која су намењена у оквиру Маршаловог плана за обнову Европе након разарања које је претрпела током Другог светског рата.

Већ наредне године је дошло до незваничног оснивања Савета Европе (основан 1949.године) од стране европске конференције западноевропских држава која је одржава у Хагу (1948.године), а којом је председавао британски премијер Черчил. Идеја је била да се оснивањем овог тела крене у оснивање јединствене европске политичке и економске уније.

⁷ Ракић, Б., *Бриселски уговор о Западној унији*, Проширење Европске уније на западни Балкан, зборник са међународне конференције 2008., Институт за међународну политику и привреду, Димитријевић, Д., Лађевац, И., (уредници), Београд, 2009., стр. 24-54

Велика Британија је заузела став који је био у сукобу са концептима уједињена европских држава, и то првенствено на надлежности њених органа. Овакав приступ Британије је довео до размимоилажења ставова око преношења надлежности суверених држава на једно јединствено наднационално међународно тело.⁸

Европска унија представља наднационалну творевину, која није нити држава нити јединствена међународна организација, која није савршена према својим одликама, нити која осликава једну регионалну заједницу. Корени Европске уније леже у Европској заједници за угљ и челик (1951.године, створена као параван за смиривање тензија између Француске и Немачке), Европској економској заједници (1957.године), као и Европској заједници за атомску енергију (1957.године).⁹

Иако Европска унија располаже огромним утицајем по питању политике, моћ европских институција је доста лимитирана у појединим областима у којима државе чланице имају свој суверенитет на националном нивоу. Разлика елемената Европске уније у односу на остале међународне организације (примера ради, Уједињене нације) је у томе да она има примарну улогу над законима својих држава чланица.

Можемо изнети закључак да се према свим до сада изнетим чињеницама може рећи да је у оквиру интегрисања европског континента и свих држава који се на њему налазе кроз прошлост, она одвија путем насилних метода, освајањима, ратовима и пустошењима, да би се тек у новије доба ова идеја кренула остваривати мирним путем са добровољним пристанком свих држава које се налазе у том процесу.¹⁰

⁸ Гасми, Г., *Право и институције Европске уније*, Универзитет Сингидунум, Београд, 2014, стр. 12

⁹ Опширније видети о овоме у: Roy, J., *All Roads Lead to Rome: Background, Context and Legacy of the Treaty on the European Community*, Jean Monnet/Robert Schuman Paper Series, Jean Monnet Chair of the University of Miami, Special Issue 3/2012

¹⁰ Кошутић, Б., *Основи права Европске уније*, Правни факултет, Београд, 2010., стр. 117-118

2. Оснивање Европске уније

Наднационални карактер Европске уније је препознат у њеној разноликости активности, поготово што она има изричиту надлежност да делује у разноразним областима. Оваква деловања представљају њено друго право, чиме се ствара веома сложена и веома велика законска регулатива Уније, као једна универзална основа ове међународне организације.

Европска унија се може описати као један јасно одређени простор, у оквиру кога су прецизно одређене спољне границе. Унутар ових граница се одвија једна веома комплексна привредна активност, а путем које се, опет, одвијају све комплекснији односи са државама које нису чланице Уније. Такође, може се нагласити да је овде реч и о једној политичкој унији, као и телу које представља интересе свих држава чланица.

Органи Европске уније имају овлашћења да креирају право које важи за све земље које су чланице Уније, чиме се ствара један демократски европски поредак. Све институције у оквиру Уније су самосталне у свом раду, и за њихово деловање се узима већинско мишљење свих чланова.

Унија поседује, у оквиру свог деловања, независност по питању финансија, остварује приходе од царинских стопа, пореских обавеза, као и свих осталих извора који имају везе са њеном територијом. Легитимит Унији дају судови који почивају на демократским тековинама, али и судови свих држава чланица. Такође, наднационални карактер Уније се огледа у њеној могућности да сама склапа уговоре који имају међународни карактер, а том приликом се може рећи да се посебно истичу споразуми комбинованог карактера.¹¹

¹¹ Лукић, М., *Мешовити споразуми и развој спољних односа Европске уније - да ли оруђе раста може прерасти само себе?*, *Право и привреда*, 4/6, Београд, 2011., стр. 519-525

Пример уговора који се могу поднети под спољне јесте креирање Европске заједнице за угљ и челик, која је имала трајност од пола века након што је основана (до 2002.године). Ипак, можда најважнији уговори који су представљали претечу модерне Европске уније јесу они из Рима, који су се односили на стварање Европске економске заједнице и Европске заједнице за атомску енергију.¹²

Уговори из Рима су у то време представљали почетак мирнодопског периода на тлу Европе, која се оличавала у нетрпељивости претежно западноевропских држава. Оне су саме увиделе да је једина шанса за просперитет и опоравак трајни мир, те да им је већа обострана корист ако успоставе сарадњу него ли да наставе конфликте и непријатељства.¹³

У то време је дошло до спознаје да би европске државе ојачале ако би се креирало јединствено слободно тржиште на територијама нове, наднационалне организације, при чему би се слободно кретале роба, услуге и све врсте капитала. Како би се ово остварило, неопходно је било постићи обострано поверење међу свим заинтересованим државама, које су до тада биле у рату.¹⁴

Јасна је чињеница да су европске државе након завршетка Другог светског рата, као највећег сукоба у историји човечанства, остале без своје колонијалне моћи, па су тако остале и без тржишта за сопствене производе, јефтине радне снаге, као и природних ресурса које су црпели са територија својих колонија. Подручје Европе је практично било уништено, а државе су остале без икаквог утицаја на креирање међународне политике и односа.

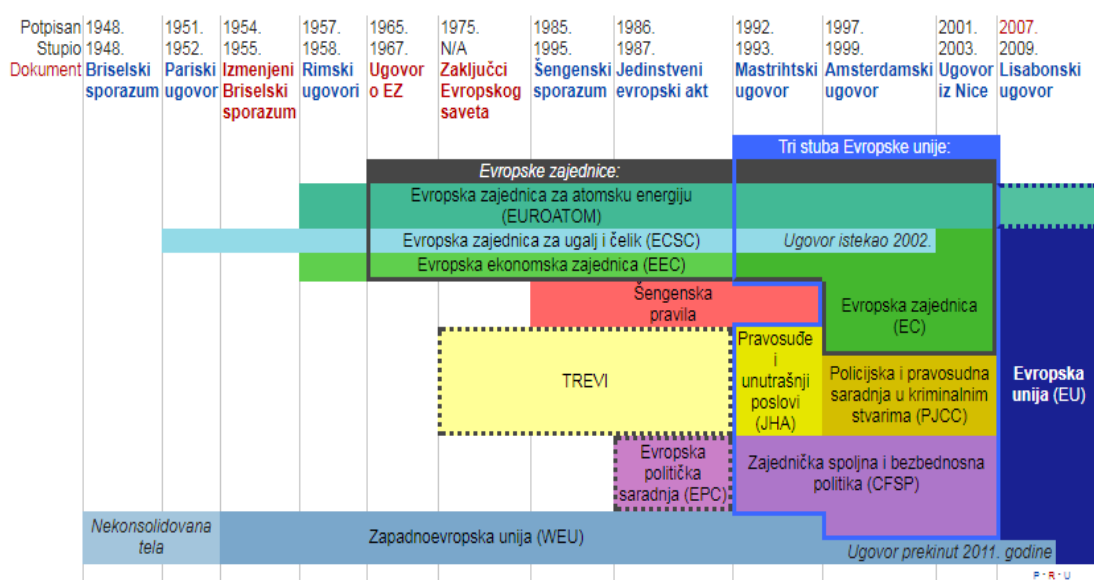
Истовремено, две суперсиле, САД и СССР, су ушле у један неоружани вид сукоба, Хладни рат, који се на жалост европских држава ту и одвијао. Управо у том времену, када је дошло до сукоба капитализма са једне и комунизма са друге стране, појављују се први кораци ка уједињењу Европе.

¹² Прокопијевић, М., *Европска унија*, Друго допуњено издање, Службени гласник, Београд, 2009., стр. 18

¹³ Исто., стр. 19-21

¹⁴ Коштутић, Б., *Основи права Европске уније*, Правни факултет, Београд, 2010., стр. 42-43

Поред овога, у то време је на европском тлу спровођен Маршалов план који се односио на опоравак европске економије, као и опоравак, до тада, нацистичке Немачке, која је имала индустријски примат у производњи угља и челика. Упоредо са овим планом, тече Монеов план за опоравак и модернизовање француске државе, који је био итекако подржан од стране САД-а.

Слика 1. – Приказ развоја Европске уније кроз историју¹⁵

Монеов план је био заснован на слабљењу немачке државе која је из Другог светског рата изашла као поражена. САД су у овом виделе сопствене интересе, како би спутале све јачи совјетски комунизам који се ширио европским континентом, путем разрешења немачких проблема кроз интеграцију ове државе у европску јединствену државу. Овим су се САД ставиле као својеврсни заштитник интеграција на територији европских држава.¹⁶

¹⁵ http://sr.wikipedia.org/sr-el/Европска_унија, приступљено: 02.12.2017.

¹⁶ Динан Д., *Све ближе Унија – Увод у европску интеграцију*, Службени гласник, Београд, 2009., стр. 5-6

У то време је Француска путем споразума у Лондону (1948.године) изразила своје слагање са тежњом да се оформи јединствена немачка држава која би обухватала територије Западне и Источне Немачке које су након рата подељене као зоне утицаја. Тако је настала Савезна Република Немачка, чији је канцелар постао Аденауер, који је касније постао један од најважнијих државника у читавој модерној историји света. Он је дао свој лични печат уједињењу Европе у садашњој форми.¹⁷

Модерна уједињена Европа, која се огледа у организацији Европске уније, је настала на одредбама уговора који је донесен у Мастрихту, 1992.године, и на основу кога су се одредила три најважнија стуба Европске уније, а то су заједничка безбедносна и спољна политика, заједничка област правосуђа и унутрашњих послова, као и економска политика. Допуњавање ових стубова Европске уније се догодило у два уговора која су настала нешто касније, као што су Уговор из Амстердама, ратификован 1997.године,¹⁸ као и Уговор из Нице, који је потписан 2001.године.¹⁹ Ипак, тек је Уговор из Лисабона, потписан 2007.године, успоставио садашњу поделу надлежности унутар ЕУ.²⁰

Јединствено европско тржиште роба и услуга које је формирано неколико година пре званичног формирања Европске уније, доело је до прилике да се и постигне толико велики ниво интеграције европских држава. Поред овога, увођење заједничке европске валуте, Еура, представља вероватно најважнији корак ка јединственој економској политици Уније. Европска унија је креирала и фондове који служе да се помогне слабије развијеним државама чланицама, као и да се успостави баланс међу њиховом развијеношћу.²¹

¹⁷ Живковић, Н., *Конрад Аденауер: каријера једног државника – Историја Немачке и Европе*, Konrad Adenauer Stiftung, Београд, 2012., стр. 12-13

¹⁸ Зечевић, С., *Институционални систем и право Европске уније*, Институт за европске студије, Београд, 2015., стр. 74

¹⁹ Зечевић, С., *Институционално прилагођавање ЕУ – Шта предвиђа уговор из Нице?*, Међународни проблеми, бр.3, ИМПП, Београд, 2001., стр. 272-275

²⁰ Борхарт, К. Д., *Абецедна права Европске уније*, Канцеларија за публикације Европске уније, Београд, 2013., стр. 13

²¹ Прокопијевић, М., *Европска унија*, Друго допуњено издање, Службени гласник, Београд, 2009., стр. 27

Као један од, поред економије, важнијих принципа деловања Европске уније, може се посматрати и обједињено деловање по питању политике, путем чега се долази до константног јачања тековина демократије, као и владавине права, и то пре свега према државама које су некада представљале колоније земљама чланицама Европске уније.²²

Након Лисабонског уговора, практично је дошло до одбацивања политике која се заснивала на три стуба, па је овим новим уговором додатно појачана транспарентност и принцип преношења већих овлашћења на Европску комисију. Овоме се може додати да је тада дошло и до позивања црквених и верских органа, како би се очувала Европа од губитка свог идентитета.

У оквиру Амстердамског уговора, дошло је до промена које су се заснивале на томе да се политика Европске уније пребаци са трећег на први стуб, чиме је јасно стављено до знања да ће се све одлуке од тада усвајати много транспарентније и све ближе самим грађанима Уније.²³

У оквиру овог Уговора, додати су и неки нови циљеви Европске уније, чиме се дошло до спознаје да је неопходно масовно смањење незапослености и повећања политике безбедности и правде. Такође, одређени чланови су измењени, па је, примера ради, измењен члан који говори о томе да је неопходно поштовање људских права, а да је то један од основних принципа да би нека држава постала чланица Европске уније.²⁴

Ипак, није дошло до неког већег зближавања самог органа Европске уније са њеним грађанима, нити је Амстердамски уговор нешто једноставнији од осталих. Ипак,

²² Craig, P. Burca, G., *EU Law, Texts, Cases and Materials*, Fifth Edition, Oxford, (превод Китановић, Е.).2011, стр. 14

²³ Кошутић, Б., *Основи права Европске уније*, Правни факултет, Београд, 2010., стр. 45-46

²⁴ Craig, P. Burca, G., *EU Law, Texts, Cases and Materials*, Fifth Edition, Oxford, (превод Китановић, Е.).2011, стр. 17-18

као једна од новина у оквиру овог уговора се може навести то да је могуће сузбијати дискриминисање по питању вере, боје коже, расе, инвалидитета, као и геј популације.²⁵

Амстердамским уговором је додатно појачана кооперација међу државама чланицама по питањима илегалних миграција, азилантима, као и свим осталим питањима која се тичу држава Трећег света. Поред тога, додатно је ојачана и сарадња међу судовима, на националном нивоу држава чланица, и то по питањима кривичноправних ствари, чиме се јасно види да је учвршћен статус трећег стуба политике Европске уније.²⁶

Очување и поштовање демократских тековина и вредности, очување људских права и слобода, такође је додатно ојачано, чиме се дошло у позицију да се некој држави чланици одузму неке ингеренције уколико она не поштује наведене прописе и правила у оквиру јединственог правног система Европске уније.²⁷

Многи сматрају да су уговори из Амстердама и Нице представљали велику прилику да се демократија Европске уније доведе на један виши ниво.²⁸ Овоме се може додати да је пример тога област људских права која није представљала део Уговора, мада су је претходно одобриле државе чланице.²⁹

Уговор који је потписан у Мастрихту је био примарна покретачка снага у циљу процеса проширења Европске уније, док се у наредним уговорима (Амстердам, Ница, Лисабон) није толико пажње придавало овој теми. Такође, можемо рећи да је европска унија направила и један пробни Устав, који није прошао у појединим земљама на референдуму.³⁰

Тек се у Лисабонском уговору спомиње добијање статуса правног лица, и то када се посматра да је Европска унија заснована на изричитом поштовању основних људских

²⁵ Прокопијевић, М., *Европска унија*, Друго допуњено издање, Службени гласник, Београд, 2009., стр. 28-29

²⁶ Craig, P. Burca, G., *EU Law, Texts, Cases and Materials*, Fifth Edition, Oxford, (превод Китановић, Е.).2011, стр. 17-18

²⁷ Кошутић, Б., *Основи права Европске уније*, Правни факултет, Београд, 2010., стр. 46-47

²⁸ Прокопијевић, М., *Европска унија*, Друго допуњено издање, Службени гласник, Београд, 2009., стр. 29-30

²⁹ Craig, P. Burca, G., *EU Law, Texts, Cases and Materials*, Fifth Edition, Oxford, (превод Китановић, Е.).2011, стр. 19-20

³⁰ Исто., стр. 22-23

права и слобода, тековина демократије, поштовања правне државе. Све вредности су универзалне и обавезне за све државе чланице, како би се у оквиру Европске уније одржало друштво које одише толеранцијом, праведношћу, једнакошћу, плурализму.³¹

Европска унија представља једну веома специфичну творевину, која је настала на европском континенту путем добровољног уједињења народа, где је изостављен национализам и шовинизам који је до тада био заступљен међу неким народима. Европска унија као међународна организација поседује правне капацитете уколико према међународном праву испуњава захтеве као што су.³²

- она мора опстати као стално међународно удружење свих њених држава чланица које имају јасно одређене циљеве и органе руковођења,
- неопходно је да има моћ која је битно различита у односу на суверенитет свих њених држава чланица,
- сва овлашћења Европске уније морају бити препозната на глобалном нивоу, а не само у оквиру њених држава чланица.

У колико испуњава све ове захтеве, Европска унија се може посматрати као међународна организација, која има веома специфичне наднационалне елементе, те организоване суверене државе. Она тада поседује и остале елементе као што су унутрашње право, међународно право, одлике међународне организације и саме државе.³³

Данас се не може рећи да се Европска унија може прецизно дефинисати, пошто је она један веома специфичан, и тако рећи, уникатан систем вредности. Европска унија јесте једна веома комплексна држава, која је и даље у фазама настанка, а може временом прерасти у облик супер-државе, а да би дошло до овога неопходно је да све њене државе чланице пренесу свој суверенитет и ингеренције на Европску унију.³⁴

³¹ Кошутић, Б., *Основи права Европске уније*, Правни факултет, Београд, 2010., стр. 75-76

³² William R. Slomanson, *Fundamental Perspectives on International Law*, Wadsworth Publishing Company, Belmont 2003, 163.

³³ Крећа, М., *Међународно јавно право*, Правни факултет, Београд, 2012., стр. 523-525

³⁴ Vooren, B. V., Wessel, R. A., *EU External Relations Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2014., стр. 1-5

Када се проучава Европска унија, може се рећи да она представља једну наднационалну творевину, која је настала процесом интеграције њених држава чланица. Процеси интеграције се огледају у оквиру међународног система вредности, кроз националне системе држава која улазе у оквире ове наднационалне организације. Поредак који настаје таквим удруживањем представља за све државе чланице усвајање једног новог система вредности.³⁵

Унутардржавне реформе свих потенцијалних држава чланица Европске уније у циљу успостављања усаглашених вредности које је донела Унија, се могу описати као процес европских интеграција и приступања чланству у ЕУ. Европска унија данас има 28 држава чланица, које су дале одређени ниво сопственог суверенитета овог међународној организацији, чиме су постигле очување мира и стабилности, економског напретка и поштовања владавине права.³⁶

Европска унија је настала као један добро осмишљен пројекат, који је тежио првобитно економској интеграцији држава које су њој приступиле. Она је облик регионалне сарадње, који се одликује до сада невиђеним видом сарадње у области економије и политике.³⁷

Европска унија се посматра као пројекат у циљу дугорочног мира међу некада зарађеним странама на тлу европског континента, тиме што пружа гаранције за остварење стабилности, економског просперитета држава, кроз неговање вредности и заједничких циљева. Такође, Европска унија је од свог настанка постала највеће глобално тржиште, а овоме иде у прилог и чињеница да многе државе теже чланству у истој.

³⁵ Јанев, И., *Уставно право и политички систем Европске уније*, Институт за политичке студије, Београд 2007., стр. 13-14

³⁶ Динан, Д., *Све ближе Унија – Увод у европску интеграцију*, Службени гласник, Београд, 2009., стр. 17-18

³⁷ Динан, Д., *Мењање Европе – Историја Европске уније*, Службени гласник, Београд, 2010., стр. 19-20

Европска унија је данас у великој мери превазишла економску интеграцију њених држава чланица, па се тако данас она бави питањима заштите основних права човека на целокупној територији. Путем ове одговорности, Европска унија успоставља кооперацију са националним правосуђем свих држава чланица. Усвојени стандарди у овој области се могу сматрати као највећи у читавој досадашњој историји света.³⁸

У току периода настанака Уније, дошло је до прочишћавања одређених вредности које су недуго затим постале главне одлике модерне Европске уније, које су прихваћене и усвојене у оквиру националних система држава чланица. Уколико нека држава изрази тенденцију да постане члан Европске уније, она од стране Уније добија средства која јој на том путу и помажу, како би имплементирали законске одредбе у своје правне системе.³⁹

Европска унија у модерно доба тежи да све више постане међународна организација, као и партнер свим земљама света. Она је током своје историје прошла кроз одређене фазе експанзије, чиме је јачала сопствену економску стабилност и додатно утврђивала свој положај на нивоу глобалних економских токова. Садашња спољнополитичка орјентација Уније је уперена према свим регионима на планети, чиме су и њене државе чланице постале моћније, што као самосталне државе не би никако успеле да остваре.⁴⁰

Европска унија је нуспојава једног процеса који стално врши сопствену еволуцију, и који нема неки одређени крајњи циљ, већ се константно унапређује и дограђује. Све државе чланице Европске уније су имале сопствене визије процеса интеграције у Унију, а такав став је одређен према доста нестабилном међународном економијом и политиком уопште.

³⁸ Лукић, М., *Аутономија права Европске уније у светлу новије праксе европских судова*, докторска дисертација, Правни факултет, Београд, 2013., стр. 173-174

³⁹ Мишчевић, Т., *et al.*, *Процес европске интеграције у Србији*, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2009., стр. 36-37

⁴⁰ Вићић, С., Милисављевић, Б., *Право Европске уније*, Висока хотелијерска школа струковних студија, Београд, 2010., стр. 78-79

Процеси проширења Европске уније су некада имали и један негативан аспект, пошто су у њене оквире ушле државе које су имале далеко слабије развијенију економију и демократске вредности од оних које се сматрају неким просеком. Ове државе су такође биле културолошки различите, у односу на западноевропске државе, и то се превасходно односи на државе Балкана.

У циљу дефинисања европских вредности, може се рећи да су оне изнесене у самим уговорима приликом процеса оснивања Европске уније, а том приликом су одређене тековине демократије, владавине права, разрешење криза мирнодопским путем, као и имплементирање свих вредности у институције на националном нивоу држава чланица.

Државе које се налазе на европском тлу, а међу којима је и Република Србија, те које теже да постану пуноправни чланови ове међународне организације, нису довољно развијене да би оствариле чланство. Наиме, Европска унија им доста помаже у томе, дајући им могућност да приступају европским фондовима, као и размењујући информације, искуство и практичну примену у циљу њиховог што ефикаснијег и бржег развијања.

Може се рећи да је Европска унија данас итекако призната као организација међународног карактера, која има и правни субјективитет и легитимитет. Правни капацитети Европске уније су посебно постали актуелни након Лисабонског уговора, у коме је доста пажње дато интеграцији европских правних вредности у суверенитет њених држава чланица. Ипак, јасно је да је почетком новог миленијума дошло до великог напретка Европске уније на свим пољима, те се она може посматрати као неизоставни играч на међународној сцени у времену када је глобализација све више узела маха.

3. Услови за чланство у ЕУ

Европска унија према сопственим одликама представља један ентитет који је одликован регионалношћу и који је отворен за сарадњу са свим државама света. У оквиру донесених законских процедура Уније, јасно је садржано да свака држава која претендује да постане чланица Уније мора поштовати сва начела. Уколико државе кандидати испуњавају услове за пријем, оне приступају Унији и постају њен пуноправни члан.⁴¹

Када се посматрају чланови оснивачких уговора Европске уније, државе кандидати за пријем у чланство неопходно морају имати све одлике савремене државе, као што су међународно признати статус, јасно и границама одређена територија, становништво и стална политичку власт која је организована према демократским тековинама. С тога долази и до различитих проблема који се могу јавити, а односе се на то да државе нису потпуно уређене територијално.⁴²

Према неким општим условима који се односе на пријем нових чланица, можемо рећи да је потребно да се сама територија државе кандидата налази на тлу Европе. Из тог разлога су потпуно нелогичне биле тенденције неких држава из северних делова афричког или азијског континента да постану чланови Европске уније.

Примера ради, Турска је била пуноправни кандидат за пријем у чланство Европске уније дуги низ година, а она има само мали процентуални део своје територије на европском тлу. Исти случај је и са Русијом, која обухвата највећи део света процентуално према територији, а има мали део на европском тлу.

⁴¹ Зечевић, С., *Услови пријема државне заједнице СЦГ у Европску унију*, Правни живот, број 5/6, Београд, 2004.

⁴² Manin, Ph., *L' Union europeenne*, Pedone, N 6, Paris, 2005., стр. 103

Као наредни услови за пријем нових чланица у европску породицу држава може се посматрати и уређеност њихових демократских система те поштовање основних права човека, који су били услов за пријем и у првобитну верзију Европске уније, каква је била Европска економска заједница. Ови услови су и формално одређени као примарни за узимање у разматрање пријема земаља кандидата, након потписивања Амстердамског уговора. Такође, Лисабонски уговор је донео једну допуну свега изнетог, па тако државе кандидати морају да, сем поштовања наведених услова, и пропагирају исте.

Као једно правило које се прећутно односи на државе кандидате, јесте оно да се њихова привреда заснива превасходно на изразитој слободи предузетништва и у највећој мери приватној својини привредних субјеката. Такође, државе кандидати морају да имају развијену економију како би се самим процесом прикључења њихова привреда ухватила у коштац са европским тржиштем које је развијено.

Држава која тежи да буде пуноправни члан Европске уније, мора да поштује и имплементира европске тековине права у целовитости. Наиме, ово се посматра као можда и кључни услов за узимање нових кандидата у разматрање. Приликом пријем, држава која је нова чланица добија одређени прелазни период, у оквиру кога може постепено да усклађује правне процедуре са европским.

Приликом поступка за пријем држава у Европску унију, може се константовати да је тај процес веома сложен и специфичан, према фазама које се одвијају од стране надлежних институција Уније, као и фазама које се одвијају према међународноправним нормама.⁴³

Формалности око процеса приступања наступају првенствено потписивањем споразума о придруживању, који се односи на две странке у процесу, Европску унију и државу кандидата. Поступак пријема Унији се започиње оног тренутка када министар спољних послова државе кандидата шаље писаним путем захтев Савету Европске уније о жељи његове државе за пријем у ову међународну организацију.

⁴³Boulouis, J., *Droit institutionnel de l' Union européenne*, Montchrestien, 5 édition, Paris, 1995., стр. 51-52

Пријем нових држава чланица зависи изричито од овог захтева државе кандидата, па се може изнети закључак да Европска унија никада не зове сама нове државе у вези пријема.⁴⁴ Након овог захтева, неопходно је да о овом потезу државе кандидата буду обавештени како национални парламенти држава чланица, тако и Европски парламент.

Све државе које желе да постану чланови Европске уније морају се на основу дипломатских ангажмана уверити у чињеницу да њихов захтев може изазвати позитиван утисак код надлежних европских органа, али и међу пуноправним државама чланицама Европске уније. Након примљеног захтева од стране државе кандидата, долази до разматрања међу државама чланицама да ли је уопште могуће отворити процедуру пријема те државе у чланство.

Консултовање свих држава чланица са државом кандидатом може трајати одређени временски период, па се након тога извештаји са тих разговора подносе Комисији Европске уније на разматрање, путем чега се одлучује да ли ће или не та држава добити прилику за отварање поглавља. Након добијања упитника од стране Комисије, држава кандидат мора да веома прецизно одговори на сва постављена питања, након чега се формира комисијско мишљење.⁴⁵

Након изношења мишљења Комисије, Европска унија према држави која је кандидат прецизира посебну стратегију за приступ. У оквиру ове стратегије се подразумева спровођење ССП-а (Споразум о стабилизацији и приступању), држави кандидату се даје одређена финансијска подршка, долази до једног дијалога између надлежних органа Европске уније и државе која је кандидат за пријем. Овај дијалог се може посматрати као укључивање државе која је кандидат у све програмске активности агенција или комитета Уније, приликом чега Комисија подноси благовремене извештаје о напретку те државе ка крајњем циљу – добијању чланства у Европској унији.

⁴⁴ Isaac, G., Blanquet, M., *Doit general de l' Union europeenne*, Sirey, 10 edition Paris, 2012., стр. 37

⁴⁵ Alomar, B., Daziano, S., Lambert, T., Sorin, J., *Grandes questions europeennes*, Sedes, 3 edition, Paris, 2013., стр. 469

Добијање статуса потенцијалног кандидата за пријем не може никако да подразумева и добијање датума конкретних преговора о пријему, пошто је за почетак преговора неопходна одлука која се добија једногласним усвајањем од стране Европског савета и свих њених чланица. Европски савет једногласно усваја одлуку о започињању преговора са државом кандидатом, уколико је она испунила све политичке, економске и правне критеријуме који су пред њу постављени.

Након овог корака, прелази се у директне разговоре са владама држава чланица, како би се прецизирао споразум о приступању Европској унији, а овде се не може посматрати класичан споразум са Унијом и земљом кандидатом, већ се ради о једном уговору који је међународног карактера, а који потписују владе свих држава које су чланице Европске уније са владом државе која подноси кандидатуру за пријем.

Потписивање приступног споразума се одвија након одлуке коју доноси Савет, и то након консултација са Комисијом и „зеленог светла“ од стране Европског парламента. Комисија износи своје мишљење које не мора бити обавезујуће за Савет, и оно је само формалност која мора бити испоштована у целокупној процедури пријема кандидатуре.

Постоје ситуације када предлог за приступање неке државе кандидатури за пријем у Европску унију нема довољно гласова у оквиру Европског парламента, а тада се целокупан поступак обуставља. Овде је итекако важно да се држава кандидат стара о мишљењу које ће добити о својим активностима око добијања кандидатуре од стране Европског парламента.

4. Улога институција ЕУ

4.1. Европски савет

У свом првобитном облику, оснивачки уговори нису подразумевали Европски савет као део институција у европском систему, а овај Савет своје историјске корене повлачи још из времена када су се средином прошлог века састајали шефови држава Европске економске заједнице. Тада је дошло до потребе да највиши државни руководиоци размењују своја мишљења и разговарају о стварима када се решавају нека спорна питања.

Према саопштењу из Лондона, Европски савет извршава три основне функције и то:⁴⁶

- Даје свим учесницима да изнесу сопствена мишљења о свим темама и то без икаквог усвајања ставова или одлука, па се може рећи да су овакви разговори практично неформални, и без записника;
- Даје прилику свим учесницима да воде расправу која је у циљу крајњег доношења неке одлука, као и давања смерница за неке наредне акције. Поред тога, овде се води записник за разлику од претходних састанака, и ова функција представља делатност спољнополитичке сарадње;
- Савет има задатак да решава све проблеме који се нису никако могли решити на нижим нивоима сарадње, а приликом тога је дужан да испоштује све одреднице које се налазе у уговорима или споразумима.

⁴⁶ Rideau, J., *Droit institutionnel de L' Union et des Communautés, européennes*, L.G.D.J., 4 edition, Paris, 2002., стр. 299-300

4.2. Савет ЕУ

Савет Европске уније представља примарно законодавно тело које у свом оквиру обухвата све министре унутрашњих послова као и министре правде свих држава чланица Уније. Овај Савет се бави доношењем најважнијих правних норми у оквиру Уније, које обухватају области сарадње полиције и правосуђа, и то путем једногласног одлучивања свих чланова Савета.

Управо је једногласно гласање и одлучивање уведено услед различитости које постоје у оквиру кривичноправних поредака држава чланица Европске уније, као и њихових полицијских система, који су од виталне важности за сам суверенитет држава чланица. Један од проблема који су се догађали у оквиру законодавних активности овог Савета, јесте мањак демократског легитимитета, из разлога што је сам Савет орган који је извршни, а његове одлуке су доношене на основу задирања у основна права човека.

Уговором из Лисабона је преправљен овај недостатак, чиме се додатно појачао демократски легитимитет Савета, као и сама ефикасност законодавног поступка. Европски парламент је добио одређена овлашћења која су у складу са законским нормама Европске уније, па је своје долуке доносио у сарадњи са Саветом.

Наднационални метод доношења одлука од стране савета Европске уније је додатно проширен на област сарадње правосудних органа за области полиције и кривичног права. Консензус који је потребан у оквиру доношења одлука је задржан око кривичноправних тема, које су додате у оквиру уговора из Лисабона. У оквиру овог Уговора се дефинише сама структурна одредница већине у току гласања, блокирање мањине, као и стицање супервећине.⁴⁷

⁴⁷ Ђурђевић, З., *Лисабонски уговор: прекретница у развоју казненог права у Еуропи*, Хрватски летопис за казнено право и праксу, вол. 15, број 2, Загреб, 2008, стр. 1086-1087

4.3. Европска комисија

Комисија је имала одређени монопол у оквиру иницијативе током првог стуба политике Европске уније, а сам Лисабонски уговор је додатно проширио надлежност на поље доношења целокупних правних аката. На овај начин се Европска комисија јавља као једини подносилац предлога током редовних законодавних поступака.

Иако су стубови Европске уније укинати, државе које су чланице Европске уније су одбиле да дају првенствену иницијативу за све законске ствари Комисији, чиме би се Европској унији додатно ојачао њен наднационални карактер.

У оквиру доношења неких законодавних ствари, Комисија може са најмање седам држава чланица Уније поднети неки предлог на усвајање. Овде се ставља у примарни положај укидање шанси да се неки предлог подноси према самосталном интересу неке државе чланице, пошто је неопходно заједничким акцијама донети одлуку која је у интересу свих држава чланица.

Непосредно пре усваја Уговора из Лисабона, законодавне иницијативе које обухватају област безбедности, правде и човекове слободе су биле значајно повећане, а управо је увођење једног групног предлога довело до смањивања броја таквих законодавних иницијатива.⁴⁸

Ово практично представља чињеницу да нема потпуних овлашћења Комисије у ове три области, те да овакво решење представља један веома добар компромисни однос за све присталице европских интеграција, а они који стављају национални суверенитет испред интеграција, јасно су се определили да је само четвртина држава чланица неопходна за подношење неког предлога из области права.

⁴⁸ Ђурђевић, З., *Лисабонски уговор: прекретница у развоју казног права у Еуропи*, Хрватски летопис за казнено право и праксу, вол. 15, број 2, Загреб, 2008., стр.1087-1088

4.4. Европски парламент

Након потписивања Лисабонског уговора, дошло је до јачања улоге и самог значаја Европског парламента као институција која једина има потпуни легитимитет у оквиру Европске уније, и то у односу на Европски савет, Европску комисију, као и Савет ЕУ. Проширење његових ингеренција се огледа у јачању овлашћења по питању буџета и законодаваних ствари.

Као једна од новина у оквиру законодавних овлашћења представља потпуно изједначавање Европског парламента са Саветом, и то изузимајући њихову легислативну функцију коју ће и даље обављати без обзира на њихове редовне активности. Посматрајући овакву процедуру доношења аката, која се може посматрати потпуно исто као и поступак саодлучивања који се налази у Уговору из Нице.

Уговор из Лисабона је додатно проширио саме надлежности Европског парламента на све нове области у којима ће се вршити примена свакодневних правних процедура. Јачање улоге Европског парламента у оквиру овог Уговора се уноси једно потпуно ново правило које се односи на парламенте националних држава чланица Европске уније, и то у погледу мониторинга над областима безбедности, правде и човекових слобода.

Оваква засебна улога државних парламената се тиче самих мера из области полиције и кривичноправног домена, и представља поред јачања саме улоге Европског парламента, једну потврду свих ранијих захтева за што јачом и озбиљнијом контролом, која је демократска, свих законодавних ствари из ових области.

Закључак

Након Другог светског рата, а узимајући у обзир ситуацију на свим светским континентима, може се рећи да је европски био највише инфраструктурно разрушен, потпуно економски уништен, и то без икакве прилике да се стање доведе у ред веома брзо. Огромна стопа незапослености, велики број ратних жртава, поред недостатка визионарског праваца којим путем наставити даље, представљали су велики изазов за целокупно европско друштво.

Иако је мир као витална вредност представљао веома битан циљ свих европских држава, дошло се до спознаје да је неопходно да се обави организација држава на међународном нивоу. У то време долази до настанка веома битних међународних организација, као што су Уједињене нације (УН), Организација за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС), Савет Европе (СЕ), Северноатлантски савез (НАТО), као и сама претеча Европске уније, Европска заједница за угљ и челик.

Иако је Европска унија првобитно замишљена као економска заједница, она је имала за циљ измирење међу европским народима, успостављање демократских вредности у њиховим друштвима, поштовање правног система, као и основних права човека. Сви уговори који су донешени у циљу остваривања таквих резултата су знатно допринели оваквом редоследу догађаја, а главни правци развоја (демократија, владавина правних тековина и поштовање основних људских права) су првобитно настали у оквиру Савета Европе.

Европска унија као међународна организација поседује потенцијале који се адекватно могу супроставити свим потенцијалним претњама, као и деловању на превенцији истих. Европа која је развијена и која активно учествује у међународној политици може имати велики утицај на светском нивоу. Овим се долази до стварања једног функционалног мултилатералног система који доводи до доста безбеднијег и стабилнијег стања на глобалном нивоу.

Безбедносна архитектура европских држава је профилисана према правцу јачања међусобних капацитета примарних безбедносних организација. ОЕБС и његова територијална распрострањеност стварају прилику да се стекну одређене предности над потенцијалним противником.

Европски простор је доста неизvestан када је улога НАТО-а у питању, из разлога што он представља један од најбитнијих светских чиниоца безбедности, којој су наклоњене и све европске државе. Сматрамо да ће европске државе у неком наредном периоду доживети даљу експанзију, као и да ће НАТО деловати на стабилизацији и додатном ојачавању европског континента.

Литература:

- Аврамов, С., *Безбедност у 21. веку*, Зборник радова СИМБОН, Београд, 2001.
- Аврамовић Н., *Право Европске уније*, Факултет за економију и инжењерски менаџмент у Новом Саду, Нови Сад, 2011.
- Аћимовић, Ј., *Наука о међународним односима*, Институт за међународни политику и привреду, Београд, 1987.
- Alomar, B., Daziano, S., Lambert, T., Sorin, J., *Grandes questions européennes*, Sedes, 3 edition, Paris, 2013.
- Berramdane, A., Rossetto, J., *Droit de l' Union europeenne*, LGDJ, 2 edition, Paris, 2013.
- Борхарт, К. Д., *Абецеда права Европске уније*, Канцеларија за публикације Европске уније, Београд, 2013.
- Boulouis, J., *Droit institutionnel de l' Union européenne*, Montchrestien, 5 édition, Paris, 1995.
- Вићић С., Милисављевић Б., *Право Европске Уније*, Висока хотелијерска школа струковних студија, Београд 2010.
- Vooren, B. V., Wessel, R. A., *EU External Relations Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2014.
- Гасми Г., *Право и институције Европске уније*, Универзитет Сингидунум – Факултет за туристички и хотелијерски менаџмент, Београд, 2014.
- Динан Д., *Све ближе Унија – Увод у европску интеграцију*, ЈП Службени гласник, Београд 2009.
- Динан Д., *Мењање Европе – Историја Европске уније*, ЈП Службени гласник, Београд, 2010.
- Ђурђевић, З., *Лисабонски уговор: прекретница у развоју казненог права у Еуропи*, Хрватски летопис за казнено право и праксу, вол. 15, број 2, Загреб, 2008.

- Живковић, Н., *Конрад Аденауер: каријера једног државника – Историја Немачке и Европе*, Konrad Adenauer Stiftung, Београд, 2012.
- Зечевић, С., *Институционални систем и право Европске уније*, Институт за европске студије, Београд, 2015.
- Зечевић, С., *Институционално прилагођавање ЕУ – Шта предвиђа уговор из Нице?*, Међународни проблеми, бр.3, ИМПП, Београд, 2001.
- Зечевић, С., *Услови пријема државне заједнице СЦГ у Европску унију*, Правни живот, број 5/6, Београд, 2004.
- Isaacs, G., Blanquet, M., *Droit general de l' Union europeenne*, Sirey, 10 edition, Paris, 2012.
- Јањевић, М., *Устав Европе*, Београд, Службени Гласник, 2005.
- Јанев И., *Уставно право и политички систем Европске уније*, Институт за политичке студије, Београд 2007.
- Крагић Д., Милићевић Д., *Економија – Увод у економску анализу, микроекономија и макроекономија*, Макарије, Београд, 2005.
- Кошутећ Б., *Основи права Европске уније*, Правни факултет, Београд, 2010.
- Кошутећ Б., Ракић Б., Милисављевић Б., *Увод у право европских интеграција*, Београд, 2013.
- Крећа М., *Међународно јавно право*, Правни факултет, Београд, 2012.
- Лопандић, Д., *Уговор о Европској унији, Рим-Мастрихт-Амстердам*, Београд, Службени лист, 1999.
- Лукић, М., *Мешовити споразуми и развој спољних односа Европске уније - да ли оруђе раста може прерасти само себе?*, Право и привреда, 4/6, Београд, 2011.
- Лукић, М., *Аутономија права Европске уније у светлу новије праксе европских судова*, докторска дисертација, Правни факултет, Београд, 2013.
- Manin, Ph., *L' Union europeenne*, Pedone, Paris, 2005.
- Мишчевић, Т., et al., *Процес европске интеграције у Србији*, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2009.
- Moussis, N., *Access to the European Union*, Intersentia Ltd, Cambridge, 2015.

- Новичић, Ж., *Новине у спољној и безбедносној политици ЕУ након Лисабонског споразума*, Расправе и чланци, 2010.
- Подунавац, М., *Изградња модерне државе и нације*, Годишњак ФПН, Београд, 2007.
- Прокопијевић, М., *Европска унија: увод*, Службени гласник, Београд, 2005.
- Прокопијевић, М., *Европска унија*, Друго допуњено издање, Службени гласник, Београд, 2009.
- Ракић, Б., *Бриселски уговор о Западној унији*, Проширење Европске уније на западни Балкан, зборник са међународне конференције 2008., Институт за међународну политику и привреду, Димитријевић, Д., Лађевац, И., (уредници), Београд, 2009.
- Roy, J., *All Roads Lead to Rome: Background, Context and Legacy of the Treaty on the European Community*, Jean Monnet/Robert Schuman Paper Series, Jean Monnet Chair of the University of Miami, Special Issue 3/2012
- Rideau, J., *Droit institutionnel de L' Union et des Communautés, europeennes*, L.G.D.J., 4 edition, Paris, 2002.
- Симић, Д., *Наука о безбедности*, Београд, Службени лист СРЈ, 2002.
- Стиглић, Е. Ц., *Противречности глобализације*, СБМ, Београд, 2004.
- Стајић, Љ., *Основи система безбедности*, Футура, Нови Сад, 2011.
- Стојановић, С., *Безбедност и изазови процеса глобализације*, Војно дело бр. 1, 2005.
- Степанов, Р., Деспотовић, Љ., *Европска унија – настанак, институције, право, НАТО*, Stylos, Нови Сад, 2002.
- Simon, D., *Le systeme juridique communautaire*, PUF.droit, 3 edition, Paris, 2001.
- Craig, P Burca, G., *EU Law, Texts, Cases and Materials*, Fifth Edition, Oxford, (превод Китановић, Е.), 2011.
- William R. Slomanson, *Fundamental Perspectives on International Law*, Wadsworth Publishing Company, Belmont, 2003
- http://sr.wikipedia.org/sr-el/Европска_унија, приступљено: 02.12.2017.